

Dante a középkor és a renaissance között (Redigoval T. Kardos, Budapest 1966, 637 stran).

Sborník navazuje na dlouhodobou tradici dantovského bádání v Maďarsku; zahájil ji už r. 1819 „otec maďarského literárního dějepisectví“ Ferenc Toldy nálezem latinského překladu Dantova, který jeho autor Giovanni Serravalle věnoval císaři Zikmundovi. Tento překlad se dochoval kromě Vatikánské knihovny a Britského muzea rovněž v arcibiskupské knihovně v Jágru v tzv. jagerském kódexu Serravalleově, objeveném Toldym, který jediný obsahuje úplnou dsdikaci Serravalleovu Zikmundovi, s níž nás seznamuje v maďarském dantovském sborníku Mihály Szabó. Historii dalšího Dantova pronikání do Uher objasnil nejpodrobněji József Szauder ve své obsáhlé studii „Dante v maďarské literatuře 19. století“. Szauder sám nalezl již v r. 1957 v Knihovně evangelického lycea v Bratislavě dosud neznámý první maďarský překlad části Dantova Pekla z r. 1806 od Gábora Döbrenteiho. Hlavním propagátorem Dantova díla mezi Maďary se pak v 19. století stal proslulý literární odpůrce Petöfiho Ferenc Császár; jeho překlady z Danta však neměly velkou uměleckou cenu. Umělecky významným činem byly teprve překlady Aranyovy, který složil o Dantovi báseň s příznačnou otázkou „Může být tento duch součástí božství?“ („Lehet-e e szellem az istenség része?“) a propůjčil k propagaci díla Dantova při jeho jubileu v r. 1865 i svůj časopis Koszorú (Věvec). To se rozvíjelo u Maďarů již speciální dantovské bádání, představované jmény Ágost Pulszky, Jenő Péterly aj. a Dante upoutával ve stále větší míře i zájem překladatelů do maďarštiny, z nichž třeba jmenovat hlavně Jánose Angyala a Károlye Szászé. Umělecky nejzdařilejší přetlumočení Danta do maďarštiny pořídil až ve 20. století jeden z nejvýznamnějších moderních maďarských básníků Mihály Babics, o jehož vztahu k Dantovi napsal v tomto sborníku zajímavou studii György Rába. Na jeho studii navázala stať Kardosova, sledující maďarské překlady Danta po Babicsovi i nejnovější vývoj maďarského dantovského bádání, jehož nejvýznamnějším současným představitelem je právě akademik Tibor Kardos; jeho zásluhou vyšlo v r. 1962 úplně maďarské vydání Dantova díla.

Kardos uvedl svou obsáhlou studii „Dantův humanismus mezi středověkem a renesancí“ i další významný oddíl sborníku věnovaný vlastním rozboru Dantova díla. Řeší tu často zkoumanou otázku, zda Dante svým dílem je posledním básníkem středověku či prvním básníkem novověku, jak tvrdí stoupenecí obou těchto pojetí, kompromisním způsobem; zjišťuje, že Dante sice vyrůstá ideově ještě ze scholastického světa Tomáše Aquinského, ale svou tvorbou již náleží k počátkům renesance, má blízko nejen k renesančnímu novoplatonismu, ale v mnohém i k názorům tak radikálním, jaké zastává Fra Dolcino, a že představuje obrat od čistě kontemplativního světa spiritualistů k politicky angažovanému, i když ve svém vzletu myšlenkově mnohostrannější a duchovní svět člověka celistvěji vyjadřující poezii. Z poněkud jiného úhlu zkoumali světónázorové základy Dantovy tvorby Géza Sallay, který si položil otázku, čím přispěla Božská komedie k utváření italské národní ideologie, a Imre Bán, který zkoumal Dantův vztah k joachimismu a na rozdíl od H. Grundmanna, Roberta L. Johna aj. dospěl k přesvědčení, že joachimismus neměl ústřední místo v Dantově myšlenkovém světě a Dantův příklon k němu byl podmíněn pouze souhlasem s jeho společenskou kritikou, obdobně jako souhlasem s kritickými názory jiných hnutí, často vyložené kacířské povahy, které však stejně jako joachimismus nikdy nezískaly Danta celého. Jeho světový názor byl značně universálnější, než aby se spokojil pouze se společenským radikalismem italských kacířských sekt, které sice rovněž pomáhaly svým způsobem k vítězství renesance, ale zároveň se vyznačovaly úzkoprsým třídním zaujetím, jež nebylo prosto ani scholastické mystiky, Dantovi v podstatě cizí.

Zoltán Rózsa se ve své studii o utopii, invektivě a satíře u Danteho snažil odlišit jejich literární zdroje, především Juvenála, od působení praktické politické činnosti Dantovy na jeho dílo. Kořeny široké popularity Dantovy Božské komedie se snažil s některými novými postřehy vysledovat Giuseppe Petronio v příspěvku o Dantově vztahu k jeho čtenářům, v němž pokračuje v jinak vcelku již tradičním výkladu těch míst Komédie, jež se přímo obracejí k Dantovým čtenářům, jak to učinili před ním již Ernst R. Curtius, Hermann Gmelin, Leo Spitzer a Erich Auerbach.

Formálnímu zkoumání Božské komedie je věnován další soubor studií uvedený stylistickým hodnocením 17. zpěvu Pekla od László Gáldiho, který kromě obvyklého rozboru rytmického a lexikálního zdůraznil navíc i prvek syntaktický. Spíše myšlenkový než formální základ Dantova díla rozebrali Fredi Chiappelli v článku věnovaném celkové skladbě Purgatoria a Vittore Branco v příspěvku určeném 18. zpěvu Ráje. Uplatnění „endecasillabo italiano“, charakteristického výrazového prostředku Dantovy Božské komedie, jež se od té doby změnilo v přímo národní strofický útvar italské poezie, věnoval ve sborníku podnětnou stať Ferenc Bárányi.

Boccaciův komentář k Dantově Božské komedii z r. 1373 se stal předmětem stati Giorgio Padoana, v níž postrádáme při vši účtí k preciznosti Padoanova podání srovnání se starším Boccaciovým životopisem Dantovým, čímž se Padoan vzdal možnosti vyložit vývoj Boccaciova názoru na Danta. Vývojových souvislostí dbal mnohem více Jenő Koltay-Kastner ve svém

příspěvku o vztahu italského Risorgimenta k Dantovi, který vyložil jako romantickou reakci na necitlivou osvícenskou negaci Dantova díla, které bylo pro descartovský racionalismus a jemu odpovídající klasicistické chápání pouhou „fantasmagorií“ bez racionálního jádra. V odmítání Danta shodoval se v 18. století např. volnomyšlenkář Voltaire s ortodoxními jezuitskými spisovateli typu Saveria Bettinelliho a teprve Risorgimento razilo jiný vztah k Dantovi a nalézalo v něm pozitivní hodnoty. Přispěl k tomu samozřejmě i názor Schleglův, Chateaubriandův a madame de Staël, avšak práce Italů Ugo Foscola, Gabriela Rossettiho, Cesara Balba, Niccola Tommasea aj. v tom nejvíce ovlivnil a předznamenal Vittorio Alfieri svým spiskem *Della Tirannide* z r. 1777, který ve svém odmítání osvícenského absolutismu potlačujícího národní zájmy Itálie nachází spojení v Dantovi a jeho vysněném obrazu vlasti, a vtiskuje tak od počátku obnovenému romantickému kultu Dantovu v Itálii národní a osvobozenecský charakter, který z Danta učinil později přímo symbol národně osvobozovacích a sjednocovacích snah italského národa.

Stať Jenő Koltaye-Kastnera výstižně ukazuje i na kořeny maďarského obdivu k Dantovi, které v neposlední řadě tkvěly právě v této svobodomyšlné a vlastenecké notě jeho díla, již tolik vyzvedlo italské Risorgimento. Sborník „Dante a középkor és a renaissance között“, který vznikl společnou prací italských a maďarských badatelů, je nejen dokladem toho, jak je dílo tohoto velkého italského spisovatele dodnes vysoce ceněno v maďarském prostředí, ale podává i závažné svědectví o tom, jak byl uherský kulturní vývoj od počátku úzce spjat s Itálií, odkud čerpal četné podněty pro neustálé rozvíjení a obnovování humanistického kulturního dědictví. O tom svědčí v novějších dobách i tak význačná jména maďarské literatury jako János Arany a Mihály Babics, obě příznačně spojená s odkazem Dantovým.

Richard Pražák